

verschenen zijn. Zo zou het mogelijk kunnen zijn dat soorten, die vóór de overstroming een eiland bevolkten na de drooglegging verdwenen waren en nu dus niet meer op het eiland gevonden worden, ofschoon de tabel hun voorkomen aldaar vermeldt. Het is dus zaak dat, nog vóór de eerste dijk klaar komt, precies bekend is welke soorten de eilanden thans bevolken. Het gaat er niet alleen om te weten welke soorten tengevolge van de watersnood verdwenen, maar het is ook van belang ten aanzien van de wijzigingen, die de samenstelling van de zoogdierenbevolking van de verschillende eilanden na de voltooiing van de Deltawerken eventueel zal ondergaan. Daarom zou de Zoogdier-Werkgroep van de N.J.N. het erg op prijs stellen als zo mogelijk ieder, die in het Delta-gebied woont, nauwkeurig elke zoogdierwaarneming noteert en aan ons doorgeeft. Hiervoor zijn bij de C.S.-man: Per Justeren, Roemer Visscherstraat 24, te Amsterdam-West, invulformulieren te verkrijgen. Elke waarneming is welkom, al betreft het „maar” een Veldmuis, Bruine rat of Huismuis.

Doordat de samenstelling van de zoogdierenfauna van het Deltagebied niet nauwkeurig bekend is, valt natuurlijk moeilijk te zeggen, hoe de zoogdierbevolking er uit zal zien wanneer de dijken er liggen. Mogelijk dat de vleermuizen door de enorme hoeveelheden muggen in aantal en/of soorten zullen toenemen en ook zullen er ongetwijfeld nieuwe biotopen gevormd worden, waar soorten, die eerst niet op een bepaald eiland voorkwamen, hetzij door het ontbreken van een geschikte biotoop, hetzij door de onoverkomelijke hindernissen die de zee-gaten vormen, nu kans van bestaan zullen vinden. Ook de drooggevallen en daarna beplante voormalige gorzen, slikken en platen zullen niet „zoogdiervrij” blijven. Wezeltjes, Hermelijntjes, verscheidene muizen- en spitsmuizensoorten zullen vast en zeker de nieuwe dijken gaan bevolken en zodoende ook eilanden bereiken, waar nog nimmer tevoren een soortgenoot vaste voet aan wal kreeg. De uitgestrekte riet-, biez- en wilgenstroken langs het water kunnen door reeën bevolkt worden, terwijl hier ook de Otter (in vele gemeenten in Zeeland is wegens zijn talrijkheid onlangs nog officieel de jacht op dit dier geopend!! Red.) een prachtig biotoop zal vinden. Het is dus afwachten en vooral nauwkeurig toezien hoe zich de eventuele veranderingen zullen voltrekken.

Amsterdam, 27 augustus 1957.

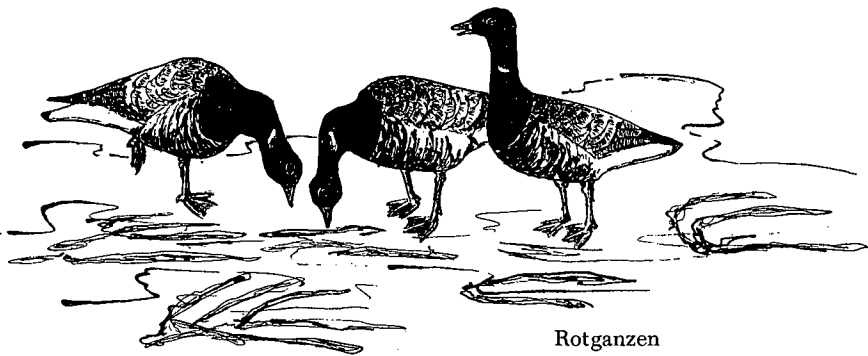
Vincent van Laar.

Vogels langs Ooster- en Westerschelde

Bij de bekendmaking van het Deltaplan hebben alle vogelvrienden in de lage landen zich afgevraagd: „Wat zullen daarvan de gevolgen zijn?” Vooral onze water- en wadpieten schenen weer eens de dupe van de historie te worden. Het is daarom nodig een nauwkeurig bestek op te maken van de vogelstand in het Deltagebied. Samen met de ervaringen, opgedaan in het IJsselmeer, zullen we ons dan aan voorspellingen kunnen wagen omtrent de biologische veranderingen, als eenmaal de verzoeting van het tot stilstand gebrachte watervlak van het Zeeuwse Meer zal beginnen.

Direkt geïnteresseerd in de voorgenomen afsluiting is de Oosterschelde. Dit enorme bekken is vooral als overwinteringsgebied van eendachtigen zeer waardevol. Het water is er bijzonder voedselrijk. Dit is te verklaren door de hoge temperatuur en het hoge zoutgehalte van deze rustige zeearm.

Vele duizenden scholeksters en wulpen verspreiden zich bij eb over de kilometers ver droogvallende gronden in de oostelijke kom. De bodem is hier voornamelijk

Rotganzen

zandig, eigenlijk voor steltlopers minder interessant. Bij vloed komen deze wadpieten erg in de verdrukking, want de schorretjes van Bergen op Zoom en Woensdrecht kunnen de populatie van de uitgestrekte slikplaten niet bergen. Binnendijks zijn de goede terreinen zeldzaam, en zo is hoogwater hier een erg onrustige periode, met veel heen- en weergevlieg. Die zorg hebben de watervogels natuurlijk niet en zij zijn in de Oosterschelde erg op hun gemak.

Een uniek overwinteringsgebied vormt de noordkust van Zuid-Beveland, van Kattendijke tot Yerseke. Ga daar in de winter en het vroege voorjaar de tientallen rotganzen eens bekijken, de paar-spelende brilduikers, de zaagbekken en roodkeelduikers. Ze komen er tot vlak tegen de zeedijk.

Ook dient in 't bijzonder de Zandkreek vernoemd: het is een smalle, slikachtige geul tussen Noord- en Zuid-Beveland. Ik kwam er telkens in het vroege voorjaar. Tegenover Katseveer ligt een plaat, niet zo erg groot, maar ze bergt bij vloed honderden rosse grutto's, bonte strandlopers en scholeksters. De ganse kreek is trouwens zeer rijk aan allerlei steltlopers: zo is de doortrek van steenlopers in maart er boeiend om te volgen. In de winter zijn hier present: rotganzen, middelste zagers en ook ijseenden. Of ook de kluut overwintert, mag een ijverig vogelman eens uitzoeken, want het is nog niet zeker.

De wilde hoekjes zijn schaars op de drie eilanden Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland. Daarom komen er betrekkelijk weinig vogels de dijk over om te fourageren in de achterliggende weiden. Wel komen behoorlijke troepen bonte pieten en goudplevieren er slapen, als het water hen op het wad te hoog komt; maar ze blijven er niet langer dan nodig. Ook verspreiden ze zich niet over gans de polder, maar strijken meestal dadelijk neer binnendijks. Dit geldt niet voor de ganzen: die zoeken wel degelijk voedsel op het veld en kunnen dus over gans het eiland te vinden zijn.

Toch zijn er enkele plekken met een bijzonder hoge concentratie. Dit zijn de krekens, plassen en poeltjes die vooral in Zuid-Beveland de eentonigheid van het landschap breken. Het zijn geen hoogwatervluchtplaatsen, maar plekken, die door voedselrijkdom en dekking (rietkragen!) de vogels aanlokken. De rotganzen zien we in de winter geregeld grazen in de natte weiden rond Yerseke. West- en Oostschengen zijn twee mooie krekens, met klei-oeveren en rietvelden. Zweineenden, en vooral de smienten, zijn er in het voorjaar talrijk. Ook kleine zwanen worden er gezien. De oeverpjes krijgen een beperkt bezoek van de gewone binnendijkse langpoters: oeverloper, groenpoot- en andere ruiters. Ook broeden er kluten en visdiefjes. Kijk, wemelen doet het op die krekens nooit, maar het is de verscheidenheid van soorten op dergelijke beperkte terreintjes die er

bijzondere waarde aan geeft. De Wilhelminapolder is, met „De Poel”, een drassig weidengebiet bij Goes, een zeer belangrijke overwinterings- en pleisterplaats voor ganzen. Zo bergt de eerste normaal enkele tientallen kolganzen, verloren tussen de maximaal 1000 rietganzen. De kleine rietgans haalt uitzonderlijk 450 exemplaren; enkele tientallen brandganzen en een enkele dwerggans zitten er met de andere gemengd. Op „De Poel” zitten soms wel 1000 kolganzen, de overige in beperkt aantal. Die beesten zijn daar lang niet aan één fourageplaats gebonden, maar zwerven zo’n beetje in de buurt.

Het Sloe zijn we gedeeltelijk kwijt, maar een alleraardigste kreek, de Sloeplas, is na indijking overgebleven. Deze geul is tijdens de wintermaanden een toevluchtsoord voor opmerkelijke aantallen eenden, waaronder veel nonnetjes en brilduikers. Tevens zien we er ook scholeksters en wulpen, als ze door de vloed uit de Westerschelde verjaagd worden.

Voorts kunnen we bij Bath, Krabbendijke en elders die typische modderpoeltjes aantreffen, resten van dijkdoorbraken of kleiputten meestal, die vooral in de nazomer een druk bezoek krijgen van allerlei klein grut. Vooral kempaantjes en kleine strandlopers komen graag aan dergelijke plasjes.

Voorlopig nog niet verontrust door het Deltaplan kronkelt de Westerschelde nog steeds door zijn ingewikkeld systeem van banken en geulen. Stroomopwaarts worden de oevers van zandig steeds slijkgiger, de getijdenverschillen worden hoger, om in de trechter bij Bath maximaal te worden. Het chloorgehalte daalt snel, eens de Belgische grens voorbij en in Antwerpen heeft de rivier reeds een geheel ander karakter.

Helemaal in het westen mogen we het Zwin, een oude duindoorkraak, nog nauwelijks tot het Scheldelanderschap rekenen, zo ook de Zwarte Polder en omgeving.

Op de rechter oever ontmoeten we eerst het Zuid-Sloe, de rest van de geul, die vroeger Walcheren van Zuid-Beveland scheidde. Omwille van de aanslibbing werd hier, zoals op vele plaatsen in de rivier, Engels slijkgras aangeplant. Deze plant overwoekert weldra het hele schor. Botanisch geen schitterende zaak, maar de afgestorven pakken slijkgras vormen een prachtige broedplaats voor meeuwen, sterns en kluten. Zo ook hier in het Sloe. De wilde eend ruit in dit schor en het schijnt ook een slaapplek van rietganzen te zijn.

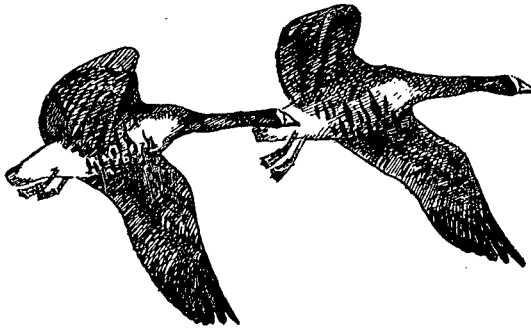
Verderop is de Kaloot, doordat schor en duinen hier samenkomen, een ongemeen boeiende plek. Zo kunnen we er zowel strandvogels (dwergstern) als schorrevogels (kapmeeuw, visdief) als broeders verwachten. Op deze plaats verzamelen de jonge bergeenden zich na de broedtijd. Zeer belangrijk is de Kaloot als hoogwatervluchtplaats van grote aantallen strandlopers. Toch dient gezegd dat nooit de enorme aantallen van de Waddenzee bereikt worden. Dit geldt ook voor de andere steltlopers: de soorten zijn present, maar kwantitatief is het maar een afschijnseltje van wat daar in het noorden op het wad kan samenstromen. Misschien zijn hier de schorren niet groot genoeg? Ofwel is de Waddenzee zo’n ideaal biotoop, dat de trekdrift er door bekoeld wordt? Maar in dat geval zou op de voorjaartrek, wanneer de trekkers éérs het Deltagebiet op hun weg ontmoeten, het verschil in aantal minder groot moeten zijn. Of dat zo is weet ik niet.

De zuidkust van Zuid-Beveland is betrekkelijk arm. We vinden kleine schorretjes in de inhammen, veelal geschonden door kleiwinning. Als overtijgebied voor wulpen en bonte pieten doen ze het wel, maar groot zijn de aantallen niet.

Op de linkeroever zijn de grote zandplaten te vermelden tussen Breskens en

Terneuzen. Bekend is dat verreweg de meeste Westeuropese bergeenden in juli gaan ruïen in de Duitse bocht. Maar een klein aantal doet dit precies op die uitgestrekte platen in de Scheldemonding. Ook komen veel zeehonden er liggen luieren.

De Braakman heeft sinds de indijking veel van zijn waarde verloren als broedgebied. Toch kunnen we op het stukje buitendijks schor nog een massa aardige dingen vinden: er nestelen kapmeeuwen, visdiefjes, kluten, dwergsterns . . . , maar in klein aantal. De mond van deze oude inham moeten we in de winter vooral gaan bekijken: ijseenden en futen komen er vissen. Ook zwemt er steevast een tiental parel- en roodkeelduikers rond. Dikwijls zijn het, zoals haast al de duikers die ik zag in de Zeeuwse wateren, olieslachtoffers. Het percentage vermeerdert meer naar het binnenland toe en in het Belgische Deltagebied zag ik nooit een gezonde roodkeelduiker! Het lijkt wel of de verzwakte dieren kleinere, kalme wateroppervlakten opzoeken.

Kolganzen

Langs de Schaar van Waarde komen we nu in het oostelijk bekken van de Schelde die trechtervormig toeloopt naar de Belgische grens. In deze kom bevindt zich het rijkste en grootste vogelbiotoop van gans Zeeland: het verdronken land van Saaftinge. Dit schor is met zijn 3000 ha een buitengewoon kostbaar gebied. De broedvogels omvatten: 120 paar kluten, 140 paar tureluurs, 600 paar visdiefjes, 100 paar wilde eenden, 3500 paar kapmeeuwen, 110 paar zilvermeeuwen . . . Het is een slaappleats voor duizenden meeuwen, honderden kol- en rietganzen. In de zomer verzamelen er zich tot 7500 wilde eenden. Ook kon ik fantastische aantallen smienten en ganzen waarnemen die in de strenge winter van 1956 op de schorre neerstreken. Dat ook de steltloper trek (vooral ruiters, wulpen en scholeksters) hier naar verhouding behoorlijk is, laat zich raden. In deze kom liggen op de andere oever de schorren van Bath en Zandvliet: grotendeels ingepolderd, maar in het voorjaar kunnen ze nog grote aantallen eenden (wintertalingen!) en ganzen bergen.

Verder stroomopwaarts slinkt de slikgordel snel. In de smaller wordende rivier liggen nog enkele platen die in de winter druk bezocht worden door zwemeenden, maar het is hen hier eigenlijk te druk.

In het uiterste zuiden van het Deltagebied ligt Zeeuws-Vlaanderen. Ook hier biedt het binnenland weinig aan de steltlopers, maar des te meer aan de watervogels. Het typische element van het landschap is de kreek: een lange, smalle, kronkelende plas met grote rietzomen en brak water. Meestal zijn de omliggende weiden drassig.

Van het deel ten westen van de Braakman weet ik weinig, maar de rietgans moet er 's winters algemeen zijn.

Wat er van die binnendijkse Braakman overblijft, een brakke geul, is ruim de moeite waard: allerlei eenden komen er 's winters fourageren, en ook maximaal 2000 kolganzen en 1000 rietganzen. Het is een zeer belangrijke hoogwater-vluchtplaats voor scholeksters: de smalle strook schorre buitendijks aan de Schelde biedt ze niet veel plaats en lawaaiend komt bij opkomend getij troep na troep de dijk over.

De mooiste kreek is stellig die van het Groot Eiland bij Hulst. Kluten en bergeenden broeden er talrijk midden in de polder, maar vooral als doortrek-gebied heeft het terrein onschatbare waarde. Zo verblijven er in de winter normaal 500 kolganzen en in februari wordt dat wel eens 1500.

Ook moeten we zuinig zijn op plekken als de Vogel bij Hengstdijk, waar allerlei duikeenden en grote zagers overwinteren en de voorjaars trek ons soms 4000 kolganzen brengt. Bega nu niet de fout om alle ganzenaantallen op te tellen want die beesten zwerven van de ene plaats naar de andere, vooral bij jacht. De andere ganzensoorten zijn present, maar in kleine groepjes.

Vlaamse Kreek, Athene Kreek, krekken van Axel; het zijn stuk voor stuk pareltjes van vogelleven in de Zeeuwse polder. De fuut broedt er, de roerdomp misschien ook.

Wat zal er met al dat moois gebeuren als eenmaal de dammen gesloten zijn? De Oosterschelde zal haar getijdensysteem verliezen en dus ook haar wad. Uitgestrekte riet- en biezenvelden gaan zich langs de oevers ontwikkelen. Hier en daar zullen fonteinkruidvelden drijven. Ik denk dat het nog beter wordt voor eenden en ganzen, ook de zwanen zullen zich nu geregelder laten zien. Roerdampen en futen zullen in het riet komen nestelen. Maar de steltlopers? Zij zijn hun slikken kwijt. Maar ook het binnenland biedt hun niet veel. Naar de Westerschelde dus? Maar die bergt al zoveel waders!

In de toekomst zal de Waddenzee dus nog meer belang krijgen als steltloper-reservaat, terwijl de Delta zich verder als overwinteringsgebied van eendvogels gaat ontwikkelen. De Westerschelde zal biologisch nog belangrijker worden omdat het de enige riviermond met schorren zal zijn van de Somme tot de Eems. Méér steltlopers kan hij moeilijk bergen, reden temeer om mooie stukken als de Braakman, de Kaloot en vooral Saaftinge voorgoed tot natuurmonument te maken. Tevens ware het van belang het permanente jachtverbod op de Belgische Schelde uit te breiden tot Vlissingen. Een uniek BeNe-waterwildreservaat zou op die manier tot stand komen.

Wanneer de natuurbeschermingsorganisaties het hele Deltaplan nu met raad en daad van dichtbij volgen, geloof ik wel dat de vogelstand er zonder al te veel kleerscheuren zal afkomen.

Antwerpen, 2 augustus 1957.

Hugo van Swinderen.